

LEADER ALAPÚ VIDÉKFEJLESZTÉS ZEMPLÉNBEN

DANKÓ LÁSZLÓ CSc¹

egyetemi docens

Tokaj-Hegyalja Egyetem Lorántffy Intézet Turizmus és Vendéglátás Tanszék

<https://doi.org/10.33031/ZRFS.2025.2.3>

Az európai mezőgazdasági modell kialakításával összhangban a LEADER közösségi kezdeményezés, majd EU-EMVA eszköz célja a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a Zemplén térség hosszú távú lehetőségeiről történő együttes gondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének integrált, innovatív stratégiák mentén történő megvalósításában.

Jelen tanulmányban ennek a 1995-ben elindult Zemplén fókuszú LEADER szakértői-mentori vidékfejlesztési tevékenységnek az európai uniós háttérét, hazai, majd zempléni tervezési folyamatát, programjait, szervezeti struktúráját és jelenlegi lehetőségeit mutatom be a Zempléni Tájak HACs példáján.

Kulcsszavak: LEADER közösségi kezdeményezés, vidékfejlesztés, Zemplén, Zempléni Tájak HACs

JEL: O21, R11

BEVEZETÉS

Az európai mezőgazdasági modell kialakításával összhangban a LEADER közösségi kezdeményezés célja a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a Zemplén térség hosszú távú lehetőségeiről történő együttgondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének integrált, innovatív stratégiák mentén történő megvalósításában. Különlegessége, hogy a helyi problémák megoldását az itt élőkkel alakult ún. helyi akciócsoportok irányításával és aktív közreműködésével valósítja meg.

A LEADER program nem egy vállalkozást, vagy személyt támogat, nem felülről meghirdetett konkrét fejlesztési projekteket jelent, hanem a helyi, térségi ötletre, kezdeményezésre összeálló, a közösen elfogadott helyi fejlesztési programot együtt megvalósítani kívánó, alulról kezdeményezett összefogást ösztönzi, és a helyiekre bízta a projektek kiválasztásáról és EMVA forrású finanszírozásáról szóló döntéseket is.

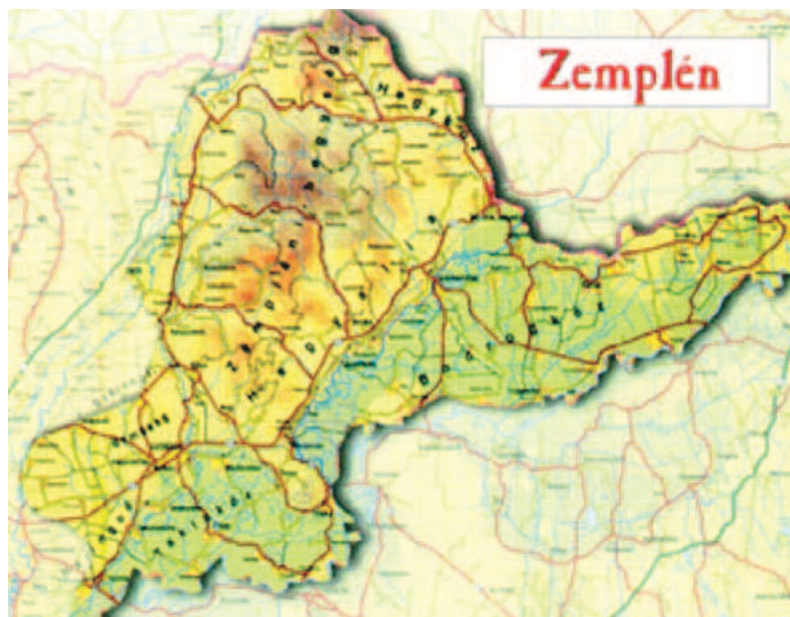
¹ email: danko.laszlo@unithe.hu, ORCID ID: 0000-0002-7015-5281,
Scopus ID: 24310361200 <https://m2.mtmt.hu/api/author/10002922>.

A „Zemplén” régió lehatárolásánál a természet-és gazdaságföldrajzi kötődést vettem alapul, aminek keretében túlléptem a történeti Zemplén vármegye határain.

A Magyar Turizmus Rt. K+F Igazgatósága által megrendelt „Zemplén térségi turizmusfejlesztési tervben” 2007-ben elvégeztem a Zemplén turisztikai régió településszintű lehatárolását¹.

A településszintű lehatárolás szerint a térséget 104 település alkotja (1. sz. ábra), melyek a következő kistájakban helyezkednek el:

- Tokaj-Hegyalja zárt borvidék – 27 település
- Bodrogek – 22 település,
- Zempléni-hegység
 - Zempléni Tájvédelmi Körzet -18 település
 - Abaúji-hegyalja Zempléni Tájvédelmi Körzethez kapcsolódó 14 települése
 - Zempléni Tájvédelmi Körzethez kapcsolódó 11 hegyközi település.
- Taktaköz-Harangod – 13 település.

1. sz. ábra: Zemplén régió

forrás: Zemplén – a Zempléni RVA prospektusa, Sátoraljaújhely, 1999.

A lehatárolt régió tehát felöleli Tokaj -Hegyalját, a Bodrogeköt, a Zempléni hegységet, benne Abaúji – Hegyalját és a Zempléni-Hegyközt, valamint Taktaköz -Harangod vidékét. A jelenlegi járási felosztás szerint² a Hernád-Tisza-országhatár határolta hat járás 108 települést foglal magába.

A hat járásban három vidékfejlesztési egyesület működik, ahogyan ezt a 2. sz. ábra mutatja:

- az Abaúji Leader Egyesület³, encsi székhellyel – a Zemplén régiót érintően - a Hernádtól keletre eső gönci járás településein fejt ki tevékenységét (kivéve: Alsódobsza, Baskó, Sima).
- Zemplén déli részén, Szerencs központtal működik a Dél-Zempléni Vidékfejlesztési Szövetség⁴ a szerencsi és a tokaji járás településein, valamint Alsódobsza, Baskó, Sima és Tiszalúc településeken.
- Zemplén keleti és északi részén, Tolcsva központtal a Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület⁵ három járás 50 településére (Sárospatak és Sátoraljaújhely CLLD-s városok kivételével) kiterjedően végzi a LEADER alapú vidékfejlesztés tervezési, kommunikációs, menedzselési és monitoring tevékenységeit⁶.

Tanulmányomban ennek ez utóbbi egyesületnek a kialakítása és működtetése során szerzett tapasztaltaim alapján mutatom be a decentralizált LEADER alapú vidékfejlesztés európai modelljét és zempléni gyakorlatát.

Zemplén Régió LEADER-HACS járási körzetek és települések					
Abaúji Leader Egyesület	Dél-Zempléni Vidékfejlesztési Szövetség		Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület		
Gönci járás	Szerencsi járás	Tokaji járás	Bodrogközi járás	Sárospataki járás	Sátoraljaújhelyi járás
Abaújalpár	Bekecs	Bodrogkeresztúr	Bodrogalom	Bodrogolaszi	Alsóberecki
Abaújkér	Golop	Bodrogkisfalud	Cigánd	Erdőhorváti	Alsóregmec
Abaújszántó	Legyesbénye	Csobaj	Dámóc	Györgyterlő	Bózsza
Abaújvár	Mád	Erdőbénye	Karcsa	Herceghut	Felsőberecki
Arka	Megvaszó	Szegi	Karos	Háromhuta	Felsőregmec
Boldogkőújfalu	Monok	Szegilong	Kisrosvány	Kenézlő	Filkeháza
Boldogkőváralja	Mezőzombor	Taktabá	Lácacséke	Komlócska	Füzér
Felsődobsza	Rátka	Tarcal	Nagyrosvány	Makkoshotyka	Füzérkajata
Fony	Prügy	Tiszaladány	Pácin	Olasziszka	Füzérkomlós
Hernádbud	Szerencs	Tiszatardos	Révleányvár	Sárazsádány	Füzéradvány
Henádszurdok	Taktakénéz	Tokaj	Ricse	Tolcsva	Hollóháza
Hidasnémeti	Taktaharkány		Semjén	Vámosújfal	Kishuta
Gibárt	Tiszalúc		Tiszacsermely	Vajdacska	Kovácsvágás
Gönc	Taktaszada		Tiszakarád	Viss	Mikóháza
Göncruszka	Tállya		Zemplénagárd	Zalkod	Nagyhuta
Hejce					Nyíri
Hernádcséce	Alsódobsza				Pálháza
Kékéd	Baskó				Pusztafalu
Korlát	Sima				Vágáshuta
Mogyoróska	Sóstófalva				Vilyvitány
Pányok	Tiszalúc				
Pere					
Regéc					
Telkibánya					
Tornyosnémeti					
Vilmány					
Vízisly					
Zsujta					

2. sz. ábra: LEADER HACS járási körzetek és települések Zemplén régióban
forrás: saját összeállítás (2025. évi állapot)

1. A LEADER ALAPÚ VIDEKFEJLESZTES

1.1 LEADER vidékfejlesztési politika az Európai Unió gyakorlatában

Az Európai Unióban a strukturális támogatások célja, hogy a különböző régiók fejlettségbeli különbségét csökkentsék és a legelmaradottabb régiók lemaradását mérsékeljék.

A közösségi kezdeményezések, a strukturális alapokhoz hasonlóan a gazdasági és társadalmi kohéziós célok érdekében működtek, a lényeges eltérés az alkalmazott munkamódszerek között volt. Míg a strukturális alapok fejlesztéseit nemzeti szinten koordinálták, addig a közösségi kezdeményezéseket központilag, Brüsszelből irányították.

A közösségi kezdeményezések fő célja a specifikus területekhez tartozó úttörő jellegű, innovatív megközelítések támogatása volt. A Kezdeményezésekben részt vevők kötelezik magukat az eredményeik közkinccsé tételére annak érdekében, hogy más tagállamokban és tagjelölt országokban is fel lehessen használni a megszerzett tapasztalatokat.

A LEADER (Liason Entre de Developement de l'Economie Rurale) az Európai Unió által kezdeményezett programok (ún. közösségi kezdeményezések) köréből indult². A közösségi kezdeményezések gondolata a Strukturális Alapok 1989-es reformjának kapcsán merült föl. Valamennyi Községi kezdeményezés legfőbb célja éppen az, hogy új elképzeléseket és új módszereket kísérletezzen ki az Európai Unió országait érintő kulcsfontosságú témákat illetően annak érdekében, hogy ezt követően kiigazítsa, vagy gazdagítsa az általános politikákat. Olyan területeket támogat, amelyeket nem fednek le a tagállamok fejlesztési tervei, viszont fejlesztésük az Unió érdekében áll. A kezdeményezések lehetőséget nyújtanak a Bizottságnak arra, hogy speciális eszközöket mozgósítsanak a Község számára rendkívüli jelentőségű tevékenységek megvalósításához.

Az 1994-1999. **közötti** programszakaszban mintegy tucatnyi Községi Kezdeményezés működött. A 2006-ban zárult programozási időszakban az Európai Bizottság a hatékonyság és átláthatóság érdekében a Községi Kezdeményezések számát négyre csökkentette. A Községi Kezdeményezések finanszírozására a Strukturális Alapok kötelezettségi előirányzatainak 5,35% -t (10,4 milliárd Euró) fordították.

A négy Községi kezdeményezés: az URBAN (célja: a válságban lévő városok és a városi agglomerációk gazdasági és szociális regenerációja), az EQUAL (célja: transznacionális együttműködés új eszközök kifejlesztésére a munkaerőpiacon előforduló diszkrimináció és az egyenlőtlenség ellen vívott harcban), az INTERREG (célja: a határon átnyúló, transznacionális és inter-regionális együttműködések támogatása, az Európai Unió egész területének kiegyensúlyozott és tartós fejlődése érdekében) és a LEADER+.

Az európai mezőgazdasági modell kialakításával összhangban a LEADER Közösségi kezdeményezés célja a kezdetektől fogva a vidéki szereplők ösztönzése és támogatása a térségük hosszú távú lehetőségeiről történő együttgondolkodásban és a térség fenntartható fejlődésének integrált, innovatív stratégiák mentén történő megvalósításában, amely új utakat tár fel az alábbi kulcsterületeken:

- a természeti és a kulturális adottságok gazdagítása,
- a gazdasági környezet megerősítése,
- a közösségek önszervező képességének javítása és
- az együttműködések ösztönzése.

A LEADER a helyi akciócsoportok – helyi szinten működő aktív partnerség – által kidolgozott integrált vidékfejlesztési programokat támogatja. A helyi akciócsoportok felelősek a helyi vidékfejlesztési terv elkészítéséért, a helyi pályázati rendszer működtetéséért a terv megvalósítása érdekében. Valamennyi projektnek hozzá kell járulnia a csoport átfogó stratégiai céljainak eléréséhez, úgy, ahogy azt a helyi vidékfejlesztési tervben közösen rögzítették.

A projektek kisméretűek, innovatívak és pozitív hatással vannak a térségre a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóság jegyében. A LEADER nagy hangsúlyt fektet a partnerségre és a helyi akciócsoportokat összekapcsoló hálózat működtetésére, melynek célja a tapasztalatcsere és a gyakorlati tudás minél szélesebb körben történő megosztása. A LEADER az Európai Unióban jelenleg a negyedik generációját éli:

A *LEADER I program* (1991.-94.) mintegy 217 helyi csoportot (Local Action Group, helyi akciócsoport) aktivizált, amely csoportok saját térségükben tevékenységek széles skáláját támogatták. Ilyen tevékenységtípusok voltak például a vidéki turizmus szálláshely és szolgáltatás bővítése, képzési programok, kisipari tevékenységek, kisvállalkozások fejlesztése és a mezőgazdasági tevékenységek diverzifikációja. A Bizottság felismerte, hogy a LEADER program keretében támogatott intézkedések hatékonysága javul, ha azt decentralizáltan, a helyi erőkre támaszkodva tervezik és hajtják végre.

A LEADER I sikerére alapozva a *LEADER II programra* (1995.-99.) az előző időszakban elkülönített összeg több mint négyszeresét juttatták (1,7 milliárd €). A LEADER II céljai részben megfeleltek a LEADER I prioritásainak, de nagyobb hangsúlyt kapott az innováció:

- helyi modell értékű vidékfejlesztési kezdeményezések támogatása,
- innovatív, demonstratív és átvehető intézkedések támogatása, amelyek tükrözik a vidékfejlesztés új irányvonalát,
- tapasztalatok, stratégiák és know-how cseréjének támogatása.

A LEADER II elődjénél jóval nagyobb hangsúlyt fektetett a helyi emberek, közösségek aktivizálására és fejlesztésére annak érdekében, hogy azok bekapcsolódjanak a helyi fejlesztési folyamatokba. 1998-ra 850 helyi csoport (LAG) és 59 egyéb szereplő vált a LEADER II program aktív részévé a Közösségen belül.

A *LEADER+* (2000-2006) továbbra is kísérleti programként szolgált az integrált, fenntartható fejlesztés új megközelítése alakításához és teszteléséhez, amelynek célja az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának formálása, kiegészítése, megerősítése. A LEADER egyedi vonása a vidéki térségek közösségi részvétellel kialakított integrált vidékfejlesztési tervének széleskörű, helyi partnerségre alapozott megvalósítása. A vidékfejlesztés ezen új modellje a kialakult LEADER kapcsolatrendszeren, hálózaton keresztül mindenki számára elérhető. A LEADER+ Közösségi kezdeményezés része volt az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának, amely máig a Közös Agrárpolitika második pillérét alkotja.

2007-től a korábbi négy strukturális alap, a közösségi kezdeményezések és a Kohéziós Alap helyett két strukturális alap: az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális és Alap, valamint a Kohéziós Alap maradt fenn.

A LEADER megközelítést a negyedik programozási időszakában (2007–2013) az EU vidékfejlesztési politikájának szerves részeként „általánossá” tették, és valamennyi tagállam 2416 vidéki területére terjed ki. Minden vidékfejlesztési program kötelező elemévé vált, minimális költségvetési előiránnyal (5% az EU-15-ben és 2,5% az EU-12-ben, azaz az új tagállamokban, kivéve a 2013-ban csatlakozott Horvátországot).

Leválasztásra kerültek a közös agrárpolitikához, illetve a közös halászati politikához kapcsolódó finanszírozási eszközök és létrejött az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA), valamint az Európai Halászati Alap (EHA).

A mezőgazdaság, illetve vidékfejlesztés támogatása innentől az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) forrásaiból valósul meg, egyrészt közvetett, másrészt a Közös Agrárpolitika által nyújtott közvetlen támogatásokon keresztül. A vidékfejlesztési intézkedések az agrárszerkezet átalakítására irányuló intézkedéseket is magukban foglalják.

A vidékfejlesztési intézkedésekhez kapcsolódó támogatásokat az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból fizetik (EMVA). Az összevont támogatási alap elősegíti a mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének növelését, a vidéki környezet és a termőföldek minőségének megőrzését, illetve a *vidéki lakosság életminőségének javulását, a vidék gazdasági tevékenységének diverzifikálását*. Ezek a 2007-2013 közötti időszaktól érvényes általános célok besorolhatók a Közös Agrárpolitika (KAP) második pillére, a vidékfejlesztés alá. A vidékfejlesztési politika 2007-től tehát egységes programozási és finanszírozási keretbe illeszkedik, és ezáltal javulhat annak koherenciája és átláthatósága.

A támogatható intézkedések köre egyrészt a kísérő intézkedésekből áll: agrár-környezetvédelem, mezőgazdasági területek erdősítése, kedvezőtlen adottságú területek támogatása és korai nyugdíjazás. Az új tagállamok számára további intézkedéseket is bevezetnek: árutermelő gazdaságoknak nyújtott támogatás, termelői-értékesítői szervezetek létrehozásának és működésük első öt évének támogatása, a környezet- és állatvédelmi, higiéniai, élelmiszer-biztonsági, valamint munkavédelmi előírásoknak való megfeleléshez szükséges beruházások támogatása, technológiai váltások támogatása, technikai segítségnyújtás.

A Tanács (EC) 1698/2005 számú, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapról (EMVA) szóló rendelete értelmében az EMVA 2007-2013 közötti negyedik tengelye a LEADER lett. A vidékfejlesztési programok tengelyei (1698/2005.EK r. IV. cím)⁸ az alábbiak voltak:

- A mezőgazdasági/erdészeti szektorok versenyképessége (szerkezetátalakítás és modernizáció, tudásátadás és innováció, minőség az élelmiszerláncban).
- Környezet/és táj-menedzsment (biodiverzitás, víz, klímaváltozás).
- Munkahelyteremtés és számuk növelése a vidéki gazdaság diverzifikációja és a vidéki térségekben az életminőség javítása által.
- *A helyi irányítás fejlesztése támogatáson keresztül (Leader).*

A többi EMVA tengelytől a negyedik nem tartalmilag tért el, sőt tartalom szempontjából azokhoz igen hasonló, hanem az intézkedések megvalósítási módjában, illetve ahogy azok a vidék közösségekben illetve általuk összekapcsolódnak.

A 2007 és 2013 közötti LEADER Program is a LEADER hét alapelvein nyugodott, úgymint: területalapú megközelítés, az alulról építkező megközelítés, sajátos irányítási és finanszírozási módszerek, LEADER partnerség (közsféra – 40%, magán-szektor, non-profit szektor – 60%, a tevékenységek újító jellege, a tevékenységek közötti kapcsolatok – integrált, ágazatközi megközelítés, hálózatépítés, térségek közötti és nemzetközi együttműködés.

A 2014. és 2020(2022). közötti Vidékfejlesztési Program (VP) is az agrárium, és a vidéki térségben élők megerősítését szolgálta⁹.

A Vidékfejlesztési Program alapvető célja elsősorban a mezőgazdaság és az élelmiszeripar területén működő mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása, a munkaerő-igényes ágazatok - mint pl. a kertészet, az állattenyésztés, az élelmiszer-feldolgozás – innovatív fejlesztése, technológiai korszerűsítése, a környezet- és klímatudatos mezőgazdaság ösztönzése, a vidék lakosságmegtartó képességének erősítése volt. A VP kiemelt célja a helyi kezdeményezések támogatása, melyek a LEADER program keretében Helyi Akciócsoportok (HACS) működtetésével valósultak meg.

A 2014.-2020 (2022).-es támogatási időszaktól a LEADER-megközelítés alkalmazhatósága közösségvezérelt helyi fejlesztés (CLLD) összefoglaló néven tovább bővült vidéki, halászati és városi területeken. A CLLD az EMVA (mint LEADER), az Euró-

pai Tengerügyi és Halászati Alap (ETHA), az Európai Szociális Alap (ESZA) és az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) keretében került alkalmazásra, és ahol a tagállami programozás lehetővé tette, ott a HACs-ok több alap felhasználásával integrált stratégiákat készíthettek és valósíthattak meg¹⁰.

Az Európai Unióban 2021. december 2-án a felek hivatalosan elfogadták a közös agrárpolitika (KAP) reformjáról szóló megállapodást¹¹. A Közös Agrárpolitika (KAP) II. pilléréhez tartozó vidékfejlesztés javítja a vidéki térségek társadalmi, környezeti és gazdasági fenntarthatóságát, és ezáltal megerősíti a jövedelemtámogatásból és piaci intézkedésekből álló „első pillért”.

A közös agrárpolitika három olyan hosszú távú cél elérésére törekszik, melyek révén hozzájárul a vidéki területek fenntartható fejlődéséhez:

- a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási ágazat versenyképességének előmozdítása;
- a fenntartható természetierőforrás-gazdálkodás és az éghajlat-politikai fellépés biztosítása;
- a vidéki gazdaságok és közösségek földrajzi szempontból kiegyensúlyozott fejlődésének megvalósítása, melynek fontos eleme a munkahelyteremtés és a munkahelyek megőrzése.

Az új jogszabályok, melyek 2023. január 1-jén léptek hatályba, megteremtették a feltételeket ahhoz, hogy a mezőgazdaság és a vidéki térségek központi szerepet játszanak az európai zöld megállapodásban, és a 2023–27-es időszakra szóló KAP kulcsfontosságúak lettek ahhoz, hogy megvalósítsuk „a termelőtől a fogyasztóig” stratégia és a biodiverzitási stratégia célkitűzéseit.

1.2 LEADER típusú programok a hazai vidékfejlesztésben

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban 2001-től folytak *kísérleti jellegű LEADER típusú programok*, melyek továbbfejlesztése eredményezte az Agrár és vidékfejlesztési operatív program (AVOP) LEADER + intézkedését.

A kísérleti programot meghívásos pályázatként hirdette meg az FVM Vidékfejlesztési Programok Főosztálya, s két tevékenységre koncentrált: felkészítő képzések, korlátozott számú helyi vidékfejlesztési terv megvalósítása. A programot 12 kiválasztott csoport valósította meg sikeresen, a kísérleti programok finanszírozására csoportonként 25 millió Ft állt rendelkezésre. Főbb eredmények:

- 12 helyi vidékfejlesztési program végrehajtásával mintegy 270 projekt kapott támogatást,
- hasznosítható és átadható tapasztalatok kistérségi, regionális és nemzeti szinten,
- Működési Kézikönyv és kapcsolódó dokumentumok összeállítása,
- gyorsan növekvő érdeklődés a vidéki térségekben az AVOP LEADER+ intézkedésben való részvételre.

Tapasztalt **főbb problémák és nehézségek** voltak:

- elégtelen emberi erőforrások valamennyi szinten,
- tapasztalatlanság helyi szinten a közpénzek adminisztrációjával kapcsolatban,
- szkepticizmus, alacsony motiváltság és kezdeményező készség,
- alacsony projekt-generálási, közösség fejlesztési aktivitás,
- egyes projekt gazdák megvalósítási és pénzügyi fegyelmezetlensége,
- a fejlesztések nem minden esetben voltak LEADER szerűek.

A következő szakaszban a *Leader+ program* célja a vidéki térségek fejlesztése a helyi szintek aktív közreműködésével a partnerség elve alapján:

- **Új technológiák, eljárások alkalmazása a térségi termékek versenyképességének javítása érdekében.**
- A vidéki térségben élők életminőségének javítása
- Adott térség természeti és kulturális értékeinek optimális kihasználása

A LEADER+ intézkedés első lépéseként központi képző konzorcium tartott ország-szerte régióként képzéseket, műhelymunkákat és konzultációkat, amelyen minden potenciális helyi akciócsoport két képviselőjének lehetősége nyílt mentori képzésben részt venni.

Kísérleti, integrált vidékfejlesztési stratégiák kialakítása keretében a helyi akciócsoportok létrehozásának és működésének támogatására, illetve a helyi akciócsoportok által elkészített, jóváhagyott helyi térségi alapú, kísérleti jellegű integrált vidékfejlesztési tervek megvalósítására került sor helyi szintű pályázat útján. A helyi akciócsoportok működtetésére és pályázatra akciócsoportonként 90-100 Mft. állt rendelkezésre.

Térségek egymás közötti és nemzetközi együttműködésének támogatása program-elem célja volt a belföldi és az EU tagállamok leader akciócsoportjai közötti együttműködések generálása, együttes akciók, programok megvalósítására.

Kommunikációs hálózatépítés európai, nemzeti és regionális szinten. A tevékenység keretén belül egy nemzeti koordinációs iroda létrehozására került sor, melynek célja a vidéki térségek hálózatba kapcsolása és a hálózat folyamatos és hatékony működtetésének biztosítása.

A 2007-től indult **Új Magyarország Vidékfejlesztési Program** az EU EMVA négy pillérének hazai adaptációja volt. A nemzeti fejlesztési irányok meghatározása (tengelek):

- A mezőgazdaság, az élelmiszer-feldolgozás és az erdészeti ágazat versenyképességének javítása,
- A környezet és a vidék állapotának javítása,
- *Az életminőség javítása a vidéki területeken és a diverzifikáció ösztönzése,*
- *LEADER.*

A helyi vidékfejlesztési stratégiát a 3. és a 4. tengely intézkedéseire kapcsolódóan kellett a helyi közösségeknek sikeres leader akciócsoporttá minősítésükhöz elkészíteniük. 2008 szeptemberében az FVM Irányító Hatóság – pályázatuk alapján - 96 helyi közösséget LEADER Akciócsoporttá nyilvánított.

A **Közös Agrárpolitika működési feltételeit 2023. és 2027. közötti időszakra** meghatározó szabályok szerint a LEADER kezdeményezés keretében hazánkban a KAP továbbra is több, mint 100 helyi fejlesztési stratégia végrehajtását támogatja 81,7 MEUR értékben⁴². Ezek a stratégiák fejlesztik a helyi kézműves iparágakat, erősítik a helyi mikro- és kisvállalkozások gazdasági tevékenységét, valamint fellendítik a helyi ökoturizmust és a helyi gasztronómiai és kulturális fesztiválokat.

1.3 LEADER alapú vidékfejlesztés előzményei Zemplénben

Zemplénben 1995-től kezdődött meg az EU-PHARE Kísérleti Program és a USAID támogatásával a terület-és vidékfejlesztés, melynek keretében a Zempléni RVA megbízásából első lépésben kidolgoztam a hármashatármenti gazdasági együttműködés fejlesztése, vállalkozási övezet kialakítása programot.

1997-ben kijelölési javaslatot készítettünk, melynek alapján a Magyar Kormány 53/1998. (III. 27.) Korm. rendeletével Sárospatak és Sátoraljaújhely városokat és kistérségeiket tízéves időtartamra vállalkozási övezetté nyilvánította.

1999-ben az EU-PHARE Területi Program keretében a Zempléni Idegenforgalmi Szövetség gesztorságával - közreműködéssel - térségi turisztikai fejlesztési program került végrehajtásra.

Zemplénből a 2001-ben indult kísérleti LEADER programban nem volt résztvevő, viszont a Leader+ programban a régióból a 2004-2006 (2008) közötti időszakban három akciócsoport (Nagy-Milic 896, Bodrogházi, Irány Tokaj-Hegyalja!) vett részt Füzér, Ricse és Tokaj központokkal.

2. A ZEMPLÉNI TÁJAK LEADER-HACS VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAMJAI ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

2007-ben az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program kínálta fejlesztési lehetőségek elérése érdekében a megyében 7, ezen belül az 1. sz. ábra szerinti Zemplén **régiót érintően három** kezdeményezés, majd helyi közösség alakult meg:

- Abaúj LEADER Helyi Közösség – Encs (Abaúji-Hegyalja kistáj területével),
- Dél-Zempléni Nektár LEADER Helyi Közösség – Tokaj, és a
- Zempléni Tájak Helyi Közösség – Tolcsva.

A helyi közösségek területi elhelyezkedését a 3. sz. ábra szemlélteti:

3. sz. ábra: Vidékfejlesztési közösségek kialakulása Zemplénben

Forrás: Dankó, 2008. 154.p.

2.1 A Zempléni Tájak LEADER HACS megalakítása és a 2008-2013 közötti vidékfejlesztési tevékenységének elemzése

A Zempléni Tájak Községi Kezdeményezést¹³ a Tokaj Vinum Hungaricum Egyesület javaslatára 40 alapító taggal a 93/2007. (VIII.29.) FVM rendeletnek megfelelően szerveztük meg az önkormányzati, vállalkozói és civil szféra arányos részvételével annak szándékával, hogy a Zemplén északi részén elhelyezkedő három kistérség (ma járás): Bodrogi, Sárospataki, Sátorajújhelyi területén kibővített – összesen 155 - tagsággal vidékfejlesztési akciócsoportot (un. helyi közösséget) hozzunk létre. Az FVM Irányító Hatósága előzetesen elismert helyi közösséggé nyilvánította a kezdeményezést, s módszertani segítséget és lehetőséget adott a helyi vidékfejlesztési stratégia kimunkálására és a tagság részéről való konszenzusos megerősítésére, majd elkészülte után pályázati anyagként való benyújtására.

„LEADER akciócsoportok mentora” címmel rendelkező szakértőként az irányításommal megvalósuló tervezés során kialakult a helyi vidékfejlesztési stratégia (HVS) hat fő prioritása, 34 intézkedése és 177 megoldási javaslata, ezeket az akciócsoport tagsága (azonos arányban önkormányzatok, civilek, vállalkozások) mérföldkövenként nyílt szavazással elfogadta, majd mindehhez elkészült a 147/2007. FVM rendelet szerint a helyi közösségnek címzett fejlesztési forrásra vonatkozó forrásallokáció.

A helyi közösség tervezési programja zárásakor, 2008 nyarán a tagok köréből megalakult a „Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület”, mely a helyi vidékfejlesztési stratégiával sikeresen pályázott a LEADER akciócsoport címre, s az ehhez rendelt UMVP fejlesztési forrásra¹⁴.

Az akciócsoport fejlesztési stratégiájának, munkaszervezetének kialakítója és első, átmeneti vezetőjeként a LEADER akciócsoport, illetve munkaszervezet keretében azt a célt kellett elérnünk, hogy kidolgozzuk, megvitassuk, elfogadtassuk, majd az akcióterület vállalkozásai, intézményei, civil szervezetei és lakosai ismerjék meg a decentralizált helyi fejlesztési stratégiát, ehhez illeszkedő fejlesztési terveket, majd támogatási kérelmeket állítsanak össze és a HACS részéről való támogatásuk esetén eredményesen valósítsák meg azokat.

A munkaszervezet azzal a feladattal jött létre, hogy szolgáltatásain keresztül kommunikálja a helyi vidékfejlesztési stratégiát, a meghirdetett támogatási felhívásokat a térség lakossága, intézményei, vállalkozásai irányába, növelje a pályázati kedvet, segítse az érdeklődőket a támogatási kérelmek összeállításában, vegyen részt a benyújtott kérelmet értékelésében és továbbításában a Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Hivatal felé.

A „Zempléni Tájak” HACS fő vidékfejlesztési prioritásaiként a következők kerültek a közösség részéről elfogadásra:

1. Helyi gazdaság-, és vállalkozásfejlesztés
2. Foglalkoztatás bővítése:
3. Humánerőforrás – fejlesztés
4. Helyi infrastruktúra – és szolgáltatásfejlesztés:
5. Természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme, fenntartható hasznosulása
6. Élhetőbb környezet kialakítása, térségi együttműködés támogatása- örökségvédelem (4. sz. ábra).

Jövőkép:	Célunk az életminőség javítása a térség gazdasági és természeti erőforrásaira alapozva vidék-, gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programok serkentésével, új munkahelyek teremtésével, a meglévők megerősítésével				
Stratégiai prioritások					
1.Helyi gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hozzáadott érték növelése, alternatív jövedelemteremtő tevékenységek támogatása	2.Foglalkoztatás bővítése: munkahelyteremtés a vállalkozások indításának és a fejlesztés ösztönzésével	3.Humánerőforrás – fejlesztés: versenyképes tudás és műveltség növelésével, térség-specifikus oktatási programok indításával	4.Helyi infrastruktúra- és szolgáltatásfejlesztés: térség fizikai elérhetőségének és belső szolgáltatási struktúrájának javítása	5.Természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme, fenntartható hasznosítása	6.Elítelhető környezet kialakítása, térségi együttműködés támogatása - örökségvédelem
Intézkedések					
• Helyi mező- és erdőgazd. állatteny. tájélagú termelési, vmint feldolgozó és ért. kap. fejlesztése, • Helyi nyersanyagokra épülő elemi feld., ház- és kispar. minőségi fejl., értékesítési rendszerük megszervezése, • Helyi közösség számára hasznos vállalkozások, projektek támogatása, • Helyi vállalkozások versenykép., együttmők. támogatása, • Helyi adottságokra épülő turiz. fejlesztése, • Helyi bio- és megújuló-energia hasznosításra épülő fejlesztések.	• Előmunka igényes helyspecifikus termelő – szolgáltató tevékenységek fejlesztése, • Mezőgazdasági termelésből való kilépés támogatása, • Munkahelyteremtés a hátrányos helyzetűek és fogvatékkal élők foglalkoztatásának bővítésére, • Helyi szükségletekhez igazodó közmunka jellegű programok a munka világába való visszatérés támogatására	• Helyi oktatási- szakképzési kínálat és feltételek fejlesztése, • Helyi egészségügyi és szociális szolgáltatások körének bővítése, • Hátrányos helyzetűek és fogvatékkal élők foglalkoztatásának javítása, • Kulturális értékek és hagyományok, hitélet ápolása, • Civil szervezetek, kezdeményezések, együttműködések segítése, • A térségi, települési és személyes identitás és kohézió megerősítése,	• Helyi közlekedési infrastruktúra minőségének javítása, • Helyi vonalas infrastruktúra rendszerek felújítása, hiányzó kiépítése, • Hátrányos helyzetűek és fogvatékkal élők infrastr. életfelt. javítása, • Határátjárhatóság infrastruktúráis és közlekedési feltételeinek megteremtése, • Infrastrukturális rendszerek határon átívelő kapcsolatainak megteremtése, • Hajózásfejlesztés a Bodrogon és a Tiszán,	• Helyi természeti értékek védelmének és (turisztikai) hasznosításuknak segítése, • Helyi léptékű környezetvédelmi beruházások, programok kidolgozása és megvalósítása, • Környezettudatos gazdálkodás- és vállalkozás fejlesztés, • A környezettudatos szemléletű gazdálkodásra és életre nevelés kialakítása, • Helyi katasztrófavéd. kezdeményezések megvalósítása.	• Helyben hiányzó alapszolgáltatások fejlesztése, • Kulturális és szabadidős szolgáltatások fejlesztése, • Helyi média fejlesztése, • Szolgáltatásokhoz való hozzáférés támogatása, • Társadalmi tőke erősítése - konfliktuskezelés, • Településképet javító kisléptékű településfejleszt. támogatása, • Helyi értékek és örökség feltárása, megőrzése és védelme

4. sz. ábra: A Zempléni Tájak Helyi Közösség célpirmisa

Forrás: Dankó László TKCS vezető: A Zempléni Tájak HK prioritásai és intézkedései. 2008. április 4.-i ülés vitaanyaga (ppt).

A Zempléni Tájak LEADER Helyi Akciócsoport hatáskörébe utalt decentralizált vidékfejlesztési forrás felhasználásának elemzését az „Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer” adatbázisának tanulmányozása, a Zempléni Tájak HACS területére vonatkozó adatok kigyűjtése és statisztikai feldolgozása alapján végeztem el¹⁵. A Zempléni Tájak Helyi Akciócsoport hatáskörébe utalt decentralizált támogatási források támogatási határozatokkal történt lekötését az 1. számú összefoglaló táblázat részletezi. E szerint az értékelés lezárásáig (2013. november 15.) a 2.407.101.668.- Ft mindösszesen támogatásból a két összefoglaló jogcím szerint felhasználásra került: gazdaságfejlesztésre: 1.443.685.907.- Ft (60,00%) és közösségfejlesztésre: 963.415.761.- Ft (40,00%).

1. sz. táblázat (adatok Ft-ban)

A decentralizált vidékfejlesztési források idősoros felhasználása (2007-13).

Év	Támogatás összesen/év (Ft)	EMVA III. tengely				LEADER (EMVA IV. tengely)			Meg- jegyzés
		Mikrováll. fejlesztése	Turizmus fejlesztése	Falu fejlesztés	Vidéki örökség	Közösségi fejlesztés	Gazdaság- fejlesztés	Szolgáltatás- fejlesztés	
2007	0	0	0	0	0	0	0	0	
2008	819 849 808	198 665 106	138 902 517	187 204 136	295 058 049	0	0	0	III TK1
2009	360 993 881	178 863 857	41 106 591	0	104 870 874	36 152 559	0	0	III TK2 IV TK1
2010	0	0	0	0	0	0	0	0	
2011	245 213 943	0	0	0	0	109 453 672	135 760 271	0	IV TK2
2012	200 428 191	0	0	0	200 428 191	0	0	0	III TK3
	321 180 572	239 833 442	81 347 130	0	0	0	0	0	III TK4
	459 435 273	0	0	0	0	0	429 186 993	30 248 280	IV TK3
Összesen	2 407 101 668	617 382 405	261 356 238	187 204 136	600 357 114	145 606 231	564 947 264	30 248 280	
	Gazdaságfejlesztésre: 1.443.685.907	617 382 405	261 356 238	0	0	0	564 947 264	0	0
	Közösségfejlesztésre: 963.415.761	0	0	187 204 136	600 357 114	145 606 231	0	30 248 280	0

Forrás: Dankó L. – Ogár Z. (2014b)¹⁶, 151.p.

Az egyes jogcímekre fordított források rangsorát vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbbet (617.382 .405 Ft – 26%) a mikrovállalkozás fejlesztésre használtak fel, azt követte közel azonos értékkel (600.357.114 Ft – 25%) a vidéki örökség megőrzése, majd a sorban harmadik a LEADER gazdaságfejlesztés (564.947.264 Ft – 23%).

A decentralizált vidékfejlesztési források közel felét (49% - 1.210.575.113 Ft) vállalkozások kapták meg. Az önkormányzatok és az egyházak részesedése 17-17% (406.741.153.- illetve 399.623.177 Ft), a magánszemélyek, őstermelők 9%-kal (207.321.240 Ft), míg civil szervezetek 8%-kal (182.840.985 Ft) részesedtek. A vállalkozások, magánszemélyek, őstermelők a gazdaságfejlesztési célú támogatások arányához (60%) hasonló részesedésűek (57%), de alkalmanként a civilek és az önkormányzati szféra is indított gazdasági tárgyú fejlesztéseket.

Az akciócsoport területén a decentralizált vidékfejlesztési források 40 %-a a közösségi jólét és az életminőség fejlesztését célzó négy jogcímen meghirdetett támogatási területen került kiosztásra. Ebben a körben a támogatások 63 %-át (600.357.114 Ft) a vidéki örökség megőrzésére, 19 %-át (187.204.136 Ft) falufejlesztésre, a maradékát pedig a LEADER közösség (15% - 145.606.231 Ft), illetve közösségi szolgáltatás fejlesztésre (3% - 30.248.280 Ft) fordították.

A decentralizált vidékfejlesztési támogatások megoszlását a támogatottak jogállása, típusa szerint, éves bontásban a 2. sz. táblázat tartalmazza:

2. sz. táblázat:

A támogatások megoszlása jogcímek szerint (2007-13).

Év	Támogatás / év (Ft)	Támogatott típusa				
		Vállalkozás	Egyház	Önkormányzat, önk. társulás	Civil szervezet	Magán-személy, őstermelő
2007	0	0	0	0	0	0
2008	819 849 808	271 841 426	243 213 588	195 890 216	47 587 034	61 317 544
2009	360 993 881	229 690 178	49 117 856	34 274 423	47 911 424	0
2010	0	0	0	0	0	0
2011	245 213 943	117 003 545	0	80 760 451	42 359 854	5 090 093
2012	521 608 763	251 168 412	107 291 733	69 776 783	40 773 673	52 598 162
2013	459 435 273	340 871 552	0	26 039 280	4 209 000	88 315 441
Összesen	2 407 101 668	1 210 575 113	399 623 177	406 741 153	182 840 985	207 321 240

A decentralizált vidékfejlesztési támogatások révén teremtett (137 fő) és megtartott munkahelyek (összesen 406 fő) megoszlása a támogatottak jogállása, típusa szerint, éves bontásban (3. sz. táblázat) adatai szerint meghatározó szerepük a vállalkozásoknak és a gazdaságfejlesztési tárgyú projekteket megvalósító magánszemélyeknek, őstermelőknek van. E két kedvezményezett csoport a munkahelyteremtésben és megtartásban 86 %-kal részesedett.

3. sz. táblázat (adatok főben)

Munkahelyteremtés és megtartás (2007-13).

év	Munkahely-teremtés és megtartás	Támogatott típusa				
		Vállalkozás	Egyház	Önkormányzat és önk. társulás	Civil szervezet	Magánszem. őstermelő
2007	0	0	0	0	0	0
2008	53 (28/25)	40	6	3	1	3
2009	38 (24/14)	24	3	3	8	0
2010	0	0	0	0	0	0
2011	83 (20/63)	66	0	0	17	0
2012	82 (54/28)	58	4	9	2	9
2013	150 (11/139)	142	0	0	0	8
összesen	406 (137/269)	330	13	15	28	20

A Zempléni Tájak helyi akciócsoport a 2017-13. közötti tervezési periódusban 55 településre terjedt ki, ezek közül 46 település lett érintett valamilyen támogatás által, 9 településről nem sikerült decentralizált vidékfejlesztési támogatásokhoz jutni.

Vállalkozások 31 településről, önkormányzatok 27 településről, egyházak 20 településről, civil szervezetek 17 településről, magánszemélyek, őstermelők 13 településről tudtak sikeres kérelmeik alapján támogatáshoz jutni.

A támogatások igénybevételének TOP 10 települési rangsorát az összes vidékfejlesztési támogatás szerint a 4. számú táblázat tartalmazza:

4. sz. táblázat:

A Zempléni Tájak LEADER HACS TOP10 település támogatási rangsora

Település	Támogatás (Ft)	Támogatott típusa				
		Vállalkozás	Egyház	Önkormányzat és önk. társulás	Civil szervezet	Magánszem. őstermelő
Herceggút	199 188 822	105 358 977	19 279 232	71 230 146	2 332 467	988 000
Cigánd	189 226 895	164 956 779		8 601 866		15 668 250
Sátoraljaújhely-Széphalom	153 408 115	97 434 391		578 664		55 395 060
Mikóháza	144 378 287	33 941 929		49 535 331	38 196 440	18 255 158
Szabolcsveresmart	132 893 993	32 293 514	74 828 942	25 771 537		
Vámosújfalú	122 620 637	97 626 061	11 079 225	11 135 434	2 779 917	
Füzér	110 044 400	57 477 204	38 709 368	5 029 008	8 828 820	
Komlóska	97 400 378	84 402 302	12 998 076			
Sáropatak	95 595 978	62 165 594		19 946 886	13 483 498	
Vilyvitány	92 678 991	44 081 698	11 619 969	8 389 803	12 096 765	16 490 756

A sikeres települések köre nagyfokú koncentrációt mutat, hisz a legtöbb támogatást elnyerő 10 település az akciócsoport teljes decentralizált forrásának 56 %-át tudta lekötöni. Még nagyobb koncentrációra utal a vállalkozói aktivitás településenkénti rangsora a támogatás igénybevételének helye szerint (5.sz. táblázat).

A 10 kiemelkedő vállalkozói támogatásban részesült település az összes vállalkozói támogatás 71 %-át tudhatta magáénak. E tekintetben Tolcsva és Erdőhorváti mellett a másik 8 település megegyezik a 4. számú táblázatban jelzettekkel.

A sikeres vállalkozói aktivitásokat részletesebben megvizsgálva érdemes felidézni, hogy ezen támogatások 65%-os támogatás intenzitással kerültek megítélésre, azaz a kedvezményezetteknek 35% saját erőt kellett a fejlesztéseikhez biztosítani. Ez az arány pedig elég erős vállalási feltétel volt arra nézve, hogy a projektek piacépítő kapacitások létrejöttét, megerősödését szolgálják. Támogatási határozattal rendelkezőkkel folytatott személyes beszélgetésekben elhangzott, hogy a megvalósítás ne-

hézségei, bonyolultsága éppen ezeknél a típusú fejlesztéseknél okozta a leggyakoribb gondot és ennek okán a támogatás visszaadását.

5. sz. táblázat:

A Zempléni Tájak LEADER HACS TOP10 vállalkozói támogatási rangsora

Település	Támogatás (Ft)	Támogatott típusa				
		Vállalkozás	Egyház	Önkormányzat és önk. társulás	Civil szervezet	Magánszem. őstermelő
Cigánd	189 226 895	164 956 779		8 601 866		15 668 250
Hercegkút	199 188 822	105 358 977	19 279 232	71 230 146	2 332 467	988 000
Vámosújfalú	122 620 637	97 626 061	11 079 225	11 135 434	2 779 917	
Sátoraljaújhely- Széphalom	153 408 115	97 434 391		578 664		55 395 060
Komlóska	97 400 378	84 402 302	12 998 076			
Tolcsa	74 763 839	74 763 839				
Sárospatak	95 595 978	62 165 594		19 946 886	13 483 498	
Erdőhorváti	72 600 956	62 649 767				9 951 189
Füzér		57 477 204	38 709 368	5 029 008	8 828 820	
Vilyvitány	92 678 991	44 081 698	11 619 969	8 389 803	12 096 765	16 490 756

Megvizsgáltam az önkormányzati aktivitást is, hasonló rangsort állítva. A 6.sz. táblázat rangsora az önkormányzatok által elért támogatási sorrendet mutatja:

6. sz. táblázat:

A Zempléni Tájak LEADER HACS TOP10 önkormányzati támogatási rangsora

Összesen	2 407 101 668	1 210 575 113	399 623 177	406 741 153	182 840 985	207 321 240
Hercegkút	199 188 822	105 358 977	19 279 232	71 230 146	2 332 467	988 000
Mikóháza	144 378 287	33 941 929		49 535 331	42 645 869	18 255 158
Szabolcsveres- mart	132 893 993	32 293 514	74 828 942	25 771 537		
Kékese	43 416 761	12 490 881		23 123 103	456 867	7 345 910
Györgytarló	46 245 282	24 068 610		22 176 672		
Sárospatak	95 595 978	62 165 594		19 946 886	13 483 498	
Vágáshuta	20 206 324			19 694 368	511 956	
Kovácsvágás	74 260 210	22 651 223	31 528 209	19 571 178		509 600
Kisrosvány	30 672 101			16 570 000	14 102 101	
Nagyrosvány	21 055 577	3 618 137		14 996 640	2 440 800	

A vidékfejlesztési támogatásokra sikeresen pályázó 27 önkormányzat első tízes csoportjában Hercegkút, Mikóháza, Szabolcsveresmart, Sárospatak mellett – a korábbi ranglistákban nem szereplő - 6 kisebb település szerepel, ami arra hívja fel a figyelmet, hogy a térség és a település fejlődése szempontjából ígéretes projektek, átgon-

doltan, szakszerűen összeállított támogatási kérelmekkel feltűnő eredményességre lehetett jutni. Kékcse, Györgyarló, Kovácsvágás a falufejlesztésre, Vágáshuta tájház kialakításra, Kisrosvágó közösségi fejlesztésre (Cigánd gesztorsága mellett), Nagyrosvágó a vidéki örökség megőrzésére (világháborús emlékmű építése) kapott támogatásokkal került a TOP 10-be.

A civil szféra településenkénti aktivitási rangsora mindössze 18 települést tartalmaz, azaz az akciócsoport 55 települése közül e 18 területén valósítanak meg civilek projekteket vidékfejlesztési támogatásokból. A támogatás igénybevétele szerint csökkenő sorrendbe állított TOP10 települések listáját a 7.sz. táblázat tartalmazza:

Az első 10 civil szervezeti projekthelyszínen túl a többi releváns település a támogatások mindössze hét %-án osztozik, ami a kedvezményezetttek közötti legerősebb koncentrációra utal. Mikóházán például közösségi tér, pálinkakostoló pince, rendezvények Háromhutaiban alkotóház, Alsóregmecen park és ifjúsági tábor, Kisrosvágó az iskolaépület látogatóbarát kialakítására kaptak helyi civil szervezetek támogatást.

7. sz. táblázat

Település	Támogatás (Ft)	Támogatott típusa				
		Vállalkozás	Egyház	Önkormányzat és önk. társulás	Civil szervezet	Magánszem. őstermelő
Összesen	2 407 101 668	1 210 575 113	399 623 177	406 741 153	182 840 985	207 321 240
Mikóháza	144 378 287	33 941 929		49 535 331	42 645 869	18 255 158
Háromhuta	78 319 282		9 490 432		26 156 850	42 672 000
Alsóregmec	62 195 860	31 528 770	6 560 606		24 106 484	
Kisrosvágó	30 672 101			16 570 000	14 102 101	
Sárospatak	96 561 301	63 130 917		19 946 886	13 483 498	
Viss	12 473 623				12 473 623	
Vilyvitány	92 678 991	44 081 698	11 619 969	8 389 803	12 096 765	16 490 756
Filkeháza	34 875 011		16 756 859	6 450 242	11 667 910	
Füzér		57 477 204	38 709 368	5 029 008	8 828 820	
Ricse	67 858 624	23 631 492	37 787 509	2 230 623	4 209 000	

Megvizsgáltam azt is, hogy miként alakult a vidékfejlesztési támogatások tájegységi megoszlása. A támogatások megoszlását az akcióterület tájegységei szerinti bontásban a 8. számú táblázat mutatja:

8. sz. táblázat:
Támogatások megoszlása járási bontásban

Járás megnevezése	Települések száma	Támogatott települések száma	Támogatás (Ft)
Cigándi+Rétköz	20	13	592 560 128
Sárospataki	16	15	915 654 638
Sátoraljaújhelyi	21 (3 résztelepülés)	19 (2 résztelepülés)	898 886 902
Összesen:	57	47	2 407 101 668

A Sátoraljaújhelyi járás 17 támogatott települése a támogatásokkal megvalósuló fejlesztések 37 %-ának adott helyet. Értelemszerűen ide került besorolásra az egyébként a Tokaj-Hegyalja borvidék világörökséghez tartozó Sátoraljaújhely 3 csatolt községe, melyek közül Széphalom (153,4) és Rudabányácska (34,5) a 898,9 Mft-s összegből 188 Mft támogatást tudott elnyerni és felhasználni. A járás települései közül a LEADER alapú, decentralizált vidékfejlesztésben egyáltalán nem jutott támogatáshoz: Nagyhuta és Sátoraljaújhely-Károlyfalva (önálló kérelemmel, de gesztorsággal igen).

A Cigándi járáshoz, plusz néhány rétközi településhez tartozó 20 településből a támogatásokban érintett 13 település a fejlesztési támogatások 25 %-ával vette ki részét az akciótérületi aktivitásból. Ebből a települési csoportból önállóan nem jutott támogatásokhoz: Dámóc, Karcsa, Karos, Lácacséke, Tiszacsermely, Tizsakanyár és Zemplénagárd. A közel 600 Mft-os tájegységi támogatásból Cigánd 189,3, Szabolcs-Veresmart 132,8, Ricse 67,8 Mft-al részesedett.

A Sárospataki járás 16 települése 915 Mft támogatással 38 %-os részesedést ért el. Ebből a településkörből csak Zalkodnak nem sikerült vidékfejlesztési támogatáshoz jutnia (egyébként 11 kérelmet nyújtottak be a településről). A tájegység kiemelkedően szereplő települése Hercegkút, amely önmaga 199,1 Mft-os támogatási összeggel az akciócsoport települései között is listavezető. Ehhez bátran hozzátehető a Komlós-kához elszámolt (közigazgatási határ miatt), de a valóságban Hercegkút település szélén kialakított ifjúsági tábor, mely turisztikai fejlesztési jogcímen további 45 Mft-ban részesült. Ezzel a kiegészítéssel állítható, hogy a 2007.-2013. közötti programozási időszakban Hercegkút településen a Zempléni Tájak HACS decentralizált forrásainak a 10 %-a került felhasználásra.

2.2 Közösségvezérelt (LEADER) helyi fejlesztés a 2014-2020 (2022) években

A LEADER vidéki területeken elért sikere arra késztették a többi EU alapot, hogy 2014-től azok keretében is lehetőséget teremtsenek a LEADER megközelítésnek más típusú területeken történő összehangolt alkalmazására. A tágabb, integrált alkalmazásra a „közösségvezérelt helyi fejlesztés” (Community Led Local Development, CLLD) kifejezést használják⁴⁷.

A CLLD keretében a 2014-2020 (2022) közötti tervezési időszakban a helyi közösségeknek lehetőségük nyílt az EU vonatkozó rendelet¹⁸ és a TOP 7. prioritása feltételeinek megfelelő helyi fejlesztési stratégia kialakítására, amely teret biztosított a helyi társadalom megújítására, a helyi közösségek szervezésére, tudatosságának fokozására.

A TOP 7. prioritástengely azt célozta, hogy kísérleti jelleggel, a jogosult városokban a helyi lakosság, a civil szervezetek, a vállalkozások és az önkormányzat együttműködésével, illetve kezdeményezésére integrált, közösségfejlesztést és helyi identitás-tudatot elősegítő, elsődlegesen kulturális és közösségi tartalmú, a helyi gazdaságfejlesztést támogató stratégiák készüljenek, amelyek alapján olyan helyi fejlesztési programok valósultak meg, amelyek egyszerre és összehangoltan képesek a TOP ERFA és ESZA forrásait használni.

A CLLD eszköz az előző tervezési ciklusban hazánkban a városokra terjedt ki¹⁹, Zemplén régióban a LEADER programból lakosságszámuk miatt kimaradt Sárospatakra és Sátoraljaújhelyre, melyekben 250-250 Mft forrással 2016-ban jöttek létre helyi közösségek, amelyek a LEADER elvek szerint alakították ki helyi közösségi fejlesztési stratégiájukat (HKFS) és valósították azokat meg.

A LEADER-t az EMVA keretében, egyértelmű hivatkozással a vidéki területekre továbbra is elkülönítetten használják. A Zempléni Tájak LEADER HACS második tervezési ciklusában készült **LEADER Helyi Fejlesztési Stratégia 2014-2020**²⁰ szerint a HFS a vidéki gazdasági élet fejlődését a térségi mikro-vállalkozások megerősítésével, munkahelyteremtéssel, innovatív ötletek támogatásával kívánta elérni.

A stratégia kiemelt szempontja a fenntarthatóság és értékteremtés, valamint az épített és természetes környezet irányított védelme. Az intézkedéseken keresztül hozzájárul a helyi identitás erősítéséhez, kiemelt szempontként kezelve az esélyegyenlőséget, előítéletek oldását.

Főbb célkitűzések: a helyi emberek, vállalkozók, vállalkozások által helyben termelt, előállított termékek preferálása, márkázása, piacra juttatásának segítése, a helyi potenciálok kibontakoztatása, értékek feltárása, bemutatása, a turisztikához kapcsolódó attrakciók kialakítása, versenyképesség növelése.

A 2008-as célpiramis (a HFS 2. sz. melléklete) módosításának indoklásában megállapította, hogy a 2007-2013 programozási ciklus során komoly gazdasági és részben társadalmi változások zajlottak a világban, melyek alól az akcióscsoport tervezési területe sem tudta teljes egészében kivonni magát. A térség jövedelemtermelő képessége alig változott, a települések környezete ugyan sokat szépült a pályázati források eredményeként, azonban munkahelyteremtő beruházások, életképes gazdasági projektek az elvárásokhoz képest alacsonyabb számban valósultak meg.

A Vidékfejlesztési Program (VP), amelyet az Európai Bizottság hivatalosan 2015. augusztus 10-én fogadott el, tartalmazta Magyarország prioritásait a 2014-2020 közötti hétéves időszak vonatkozásában²¹. A vidékfejlesztés céljait a 6. prioritás fogalmazta meg, az alábbiakban összefoglalva:

- nem mezőgazdasági tevékenység fejlesztése (diverzifikálás),
- alapvető szolgáltatások és falvak megújítása a vidéki térségekben,
- kedvezőtlen társadalmi, demográfiai térségi folyamatok hatásainak enyhítése,
- helyi gazdaság megerősítése.

A Zempléni Tájak LEADER HACS a VP alapján a tervezés elsődleges szempontjait az alábbiak szerint határozta meg és fogadta el:

1. A helyi fejlesztés előmozdítása, a helyi gazdaság megerősítése, foglalkoztatás bővítése és a vidéki élet minőségének javítása.
2. A vidéki szellemi és a közösségi élettel kapcsolatos kulturális és természeti örökség megőrzése és hasznosítása.
3. A társadalmi felzárkózást segítő programok.

Rövidkép: Célunk az életminőség javítása a térség gazdasági és természeti erőforrásaira alapozva vidék-, gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programok serkentésével, új munkahelyek teremtésével, a meglévők megerősítésével					
Stratégiai prioritások					
1. Helyi gazdaság- és vállalkozás-fejlesztés: a hozzáadott érték növelése, alternatív jövedelemszerző tevékenységek támogatása	2. Foglalkoztatás bővítése: munkahelyteremtés a vállalkozások indíthatóságának és a fejlesztés ösztönzésével	3. Humánerőforrás – fejlesztés: versenyképes tudás növelésével, térség-specifikus oktatási programok indításával	4. Helyi infrastruktúra- és szolgáltatás-fejlesztés: belső elérhetőségi és szolgáltatási struktúra javítása	5. Természeti erőforrások és a környezeti értékek védelme, fenntartható hasznosítása	6. Élhetőbb környezet kialakítása, térségi együttműködés támogatása örökségvédelem: innovatív aprófalusi program
Stratégiai hatásterületek					
• Helyi mező- és erdőgazd., állatteny. és vadgazd., tájleltető termelési, valamint feldolgozó és ért. kap. fejlesztése (VP, LEADER). • Helyi nyersanyagokra épülő élelm.feld., hűtő- és kiápr. minőségű fejl., értékesítési rendszerük megszervezése (LEADER). • Helyi közösség számára hasznos vállalkozások, projektek támogatása (LEADER). • Helyi vállalkozások versenyképes együttműk. támogatása (VP). • Helyi adottságokra épülő turizm. fejl. (TOP, GINOP). • Helyi bio- és megújuló-energia hasznosításra épülő fejlesztések (KEHOP).	• Élőmunka igényes helyi specifikus termelő – szolgáltató tevékenységek fejlesztése (LEADER). • Mezőgazdasági termelésből való kiépítés támogatása (VP). • Munkahelyteremtés a foglalkoztatásnak és foglalkoztatással élő foglalkoztatásnak bővítésére (EFOP). • Helyi szükségletekhez igazodó közmunka jellegű programok a munka világába való visszatérés támogatására (TOP).	• Helyi oktatási-szakképzési kínálat és feltételek fejlesztése (EFOP). • Helyi egészségügyi és szociális szolgáltatások körének bővítése (EFOP). • Hátrányos helyzetűek és foglalkoztatásuk javítása (RSZTOP). • Kulturális értékek és hagyományok, hitelet ápolása, (EFOP, TOP, LEADER). • Civil szervezetek, kezdeményezések, együttműködések segítése (LEADER). • A térségi, települési és személyes identitás és kohézió megerősítése (LEADER).	• Helyi közlekedési infrastruktúra minőségének javítása (TOP, VP). • Helyi vonalas infrastruktúra rendszerek felújítása, hiányzó kiépítése (TOP). • Hátrányos helyzetűek és foglalkoztatásuk javítása (RSZTOP). • Helyi közlekedési feltételek javítása (EFOP, RSZTOP). • Határátjárhatóság infrastruktúrájának megerősítése (TOP, ETE). • Infrastrukturális rendszerek határon átváló kapcsolatának megerősítése (TOP, ETE). • Vízutizmusz és hajózásfejlesztés (TOP, GINOP).	• Helyi természeti értékek (turisztikai) hasznosításának segítése (KEHOP, TOP, LEADER). • Helyi léptékű környezetvédelmi beruházások, programok kimunkálása és megvalósítása (KEHOP). • Környezettudatos gazdálkodás és vállalkozás fejlesztés (KEHOP, GINOP, LEADER). • A környezettudatos szemléletű gazdálkodásra és életre nevelés kialakítása (KEHOP, LEADER). • Helyi katasztrófavédelmi kezdeményezések megvalósítása (KEHOP).	• Helyben hiányzó alapszolgáltatások fejlesztése (GINOP, VP, LEADER). • Kulturális és szabadidős szolgáltatások fejlesztése (EFOP, GINOP, LEADER). • Szolgáltatásokhoz való hozzáférés támogatása (TOP). • Társadalmi tőke erősítése – konfliktuskezelés (EFOP, RSZTOP, LEADER). • Településképet javító kisléptékű településfejlesztés támogatása (TOP). • Helyi értékek és örökség feltárása, megőrzése és védelme. (TOP, LEADER). • Helyi közösségi megújuló energiára épülő fejlesztések (KEHOP, LEADER).

5. sz. ábra: Helyi Fejlesztési Stratégia célpiramisa

Forrás: HFS 2014-2020. 2. sz. melléklet

A Helyi Fejlesztési Stratégia (HFS) tehát a Vidékfejlesztési Program 6. prioritásához kapcsolódott, amelynek átfogó célja a vidéken élők számára a vidéki települések élhetőbbé, vonzóbbá tétele lett. Ezt a vidéki településeken elérhető szolgáltatások

körének bővítésével, színvonalának és hozzáférhetőségének javításával, a szolgáltató kis léptékű infrastruktúra megerősítésével, valamint a lokális együttműködésekben (LEADER) rejlő belső erőforrások kihasználásával kívánta elérni. További cél volt a munkavállalás, a munkaerő mobilitás feltételeinek javítása, a lokális gazdasági tevékenységek segítése.

A Zempléni Tájak LEADER HACS a Vidékfejlesztési Program (VP) alapján a fenti célok eléréséhez kapcsolódó intézkedései:

- gép- és eszközbeszerzés, hozzáadott értéket növelő technológiai fejlesztés (helyi termék fejlesztés / mikro-vállalkozások),
- gép- és eszközbeszerzés (kis értékű / mikro-vállalkozások),
- térségi, települési identitás, valamint a helyi értékek megőrzése (kisrendezvény),
- térség igényeire alapozott „mintaprojektek”.

A Közös Agrárpolitika átalakítása és a koronavírus járvány miatt a tervezési időszak 2014.-2022. évekre módosult. A decentralizált LEADER program záró kifizetés igénylés határidejéig (2025. szeptember 1.) megvalósult elszámolások²² szerinti elemző táblázatok a következők:

Intézkedés megnevezése	Kérelem fejlesztési összege	Igényelt támogatás összege	Jóváhagyott HFS fejlesztési forrás	Végso KK utáni lehívás összege
Gép- és eszközbeszerzés, hozzáadott értéket növelő technológiai fejlesztés (helyi termék fejlesztés / mikro-vállalkozások)	801 508 149	568 950 015	559 019 302	522 448 994
Gép- és eszközbeszerzés (kis értékű / mikro-vállalkozások)	69 950 612 Ft	44 364 039 Ft	43 741 289 Ft	43 613 686 Ft
Települési inkubációs területek (vállalkozások számára) előkészítése	16 664 851 Ft	9 998 911 Ft	9 914 825 Ft	9 818 553 Ft
Gazdaságfejlesztés összesen:	888 123 612	623 312 965 Ft	612 675 416 Ft	575 881 233
Térségi, települési identitás, valamint a helyi értékek megőrzése (kisrendezvény)	56 313 780	51 248 206	46 963 194	45 445 253
Települési területek közösségi célú zöldfelület kialakítása, rehabilitációja	9 076 296	8 970 122	8 219 434	7 934 666
Mintaprojekt5: Községi kommunikáció fejlesztése a HACS területén	21 240 119 Ft	20 000 000 Ft	19 999 945 Ft	19 938 729 Ft
LEADER Helyi Termék Program és Védjegy	31 578 560 Ft	29 999 632 Ft	29 999 911 Ft	21 169 876 Ft
Közösségi fejlesztés összesen	115 262 556	106 387 421	101 845 961	94 488 524
LEADER HACS mindösszesen:	1 003 386 168	729 700 386	714 521 377	670 369 757

6. sz. ábra: Megvalósított és kifizetett fejlesztések jogcímei szerint.

Forrás: Zempléni Tájak LEADER HACS adatbázisa

Az mikro-vállalkozások fejlesztése (első két intézkedés) keretében – a tervezési időszak első részében - került jóváhagyásra, majd az N+3 szabály szerint 2025-ig felhasználásra és kifizetésre a rendelkezésre álló decentralizált forrás 86 százaléka.

A közösségfejlesztő rendezvényekre kifizetett támogatások alkotják a másik nagy célterületet, melyre a források 7 százalékát allokálták. Kiemelkedő szerepet kapott a térségi helyi termék program támogatása (3,2 százalék).

A kifizetett támogatások településszintű vizsgálata alapján megállapítható, hogy az 50 akciócsoport településből a TOP10 település aktorai számára a gazdaság és a közösség fejlesztését a teljes forrás 71 százaléka segítette: az egyéni és mikro-vállalkozások 76, az önkormányzatok 62, a civil szervezetek 50 százalékban részesedtek. A 2007-2013-as időszak TOP10-es listájában is szerepelt négy település, ami ezen települések jó projektgenerálási képességére utal.

Település	Kifizetett támogatás (Ft)	Támogatott típusa		
		Mikrovállalkozás /magánszemély	Önkormányzat	Civil szervezet
Alsóregmec	91 509 132	89 472 534	2 036 598	0
Hercegkút	81 416 832	81 416 832	0	0
Cigánd	61 664 229	35 889 463	15 913 634	9 861 132 Ft
Nagyrosvány	59 579 969	54 834 183	2 358 911	2 386 875
Pálháza	41 576 017	39 431 403	0	2 144 614
Karos	39 467 926	39 467 926	0	0
Pácin	30 774 162	28 437 167	2 336 995	0
Mikóháza	25 811 077	8 143 883	14 837 544	2 829 650
Füzér	25 511 954	0	2 358 357	23 153 597
Kovácsvágás	16 655 682	16 655 682	0	0
TOP10 település összesen:	473 966 980	393 749 073	39 842 039	40 375 868
LEDER HACS összesen:	670 369 757	520 967 846	64 370 077	81 545 743
TOP10/LEADER HACS összesen (%):	71	76	62	50

7. sz. ábra: A kifizetett támogatási rangsor TOP10 település és támogatottak szerint

Forrás: saját számítás a Zempléni Tájak LEADER HACS adatbázisa alapján

A LEADER források járások szerinti felhasználása kiegyensúlyozottságot mutat: a cigándi és a sátoraljaújhelyi járásban került kifizetésre a támogatások 36-36 százaléka, a sárospatakiban pedig 28 százaléka.

Járás megnevezése	Települések száma	Támogatott települések száma	Támogatás (MFt)
Cigándi	15	9	239
Sárospataki	15	7	189
Sátoraljaújhelyi	20	13	242
Összesen:	50	29	670

8. sz. ábra: Kifizetett támogatások megoszlása járási bontásban.

Forrás: saját számítás a Zempléni Tájak LEADER HACS adatbázisa alapján

2.3 A Zempléni Tájak LEADER HACS 2023-2027 közötti helyi fejlesztési stratégiája

Az Európai Bizottság (EU) 2020/2220 rendelete²³ szerinti átmeneti rendelkezéseit követően 2022. november 7-én fogadta el Magyarország Stratégiai Tervét (KAP ST), amely a Közös Agrárpolitika működési feltételeit határozza meg a 2023 és 2027 közötti időszakra. A KAP ST Magyarország vidékfejlesztés céljait az alábbiakban határozta meg:

- nem mezőgazdasági tevékenység fejlesztése (diverzifikálás),
- alapvető szolgáltatások és falvak megújítása a vidéki térségekben (Okos Falu Program),
- kedvezőtlen társadalmi, demográfiai térségi folyamatok hatásainak enyhítése,
- helyi gazdaság megerősítése.

A Zempléni Tájak LEADER HACS a KAP ST alapján a tervezés elsődleges szempontjait az alábbiak szerint fogalmazta meg:

1. A helyi fejlesztés előmozdítása, a helyi gazdaság megerősítése, foglalkoztatás bővítése és a vidéki élet minőségének javítása.
2. A vidéki szellemi és a közösségi élettel kapcsolatos kulturális és természeti örökség megőrzése és hasznosítása.
3. A társadalmi felzárkózást segítő programok (HFS 5.o.).

Az elfogadott LEADER Helyi Fejlesztési Stratégia 2023-27.²⁴ célja továbbra is az életminőség javítása a térség gazdasági és természeti erőforrásaira alapozva vidék-, gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programok serkentésével, új munkahelyek teremtésével, a meglévők megerősítésével. A komplexitás érdekében harmonizálás történt a Közös Agrárpolitika Stratégiai Terve 2023-2027 (KAP ST) céljaival és más KAP-on kívüli programokkal, melyek társadalmi, gazdasági szempontból forrás kiegészítést eredményeznek térségünknek.

A lehetőségeken túl azon problémákat – tökehiányos mikro-vállalkozások, munkahelyteremtés vs. munkanélküliség, szakképzetlenség, elvándorlás, térségi szociális helyzet, hátrányos megkülönböztetés – emelte be a munkaszervezet megoldási javaslatokkal (Intézkedésekkel), melyek jelentős hatással vannak a közösségre.

A HFS legfőbb célját: a vidéki gazdasági élet fejlődését a térségi mikro-vállalkozások megerősítésével, munkahelyteremtéssel, innovatív ötletek támogatásával kívánja elérni.

A stratégia kiemelt szempontja a fenntarthatóság és az értékteremtés. Az intézkedéseken keresztül hozzájárul a helyi identitás erősítéséhez, kiemelt szempontként kezelve az esélyegyenlőséget.

Főbb célkitűzés továbbá a helyi emberek, vállalkozók, vállalkozások által helyben termelt, előállított termékek preferálása, márkázása, piacra juttatásának segítése.

A helyi potenciálok kibontakoztatása, értékek feltárása, bemutatása, turisztikához kapcsolódó attrakciók kialakítása, versenyképesség növelése.

A stratégia jövőképe a Zempléni Tájak HACS stratégiája az integrált jellege mellett a helyi gazdaságfejlesztésre és a közösség szerepének további megerősítésére fókuszál. Az élhetőbb környezet és a civil szervezetek fejlesztése összefügg a társadalmi tőke erősítésével, a térségi identitástudat fokozásával, valamint az esélyegyenlőség támogatásával, mint a stratégia kiemelt pontjával.

Jövőkép: Cél az életminőség javítása a térség gazdasági és természeti erőforrásaira alapozva vidék-, gazdaság- és vállalkozásfejlesztési programok serkentésével, új munkahelyek teremtésével, a meglévők megerősítésével a hagyományok és az identitás értékeinek megőrzésével.

A stratégia célhierarchiája: a stratégia komplex programként járul hozzá a vállalkozások támogatásához, a kisléptékű településfejlesztési akciókhoz és a helyi közösségi rendezvények megvalósulásához. Továbbá segíti és támogatja a szomszédos akciócsoportokkal közös projektek létrehozását, nemzetközi kapcsolatok kialakítását.

Legfontosabb célok	
1.	A vidéki térségekben a mikrovállalkozások indítása, fenntartása, erősítése.
2.	Helyi összefogásra épülő, a természeti és egyéb értékeket, adottságokat, hagyományokat és egyedi termékeket bemutató komplex, fenntartható turisztikai, vendéglátóipari programok kidolgozása, megvalósítása.
3.	Közösségi élet, közösségi marketing, közösségi terek infrastrukturális fejlesztése, épített és kulturális örökség megőrzése.
4.	Megújuló energia, klímabarát, víz visszatartási, környezetvédelmi megoldások alkalmazása helyi szinten.
5.	Okos falu (smart village) stratégiák elkészítésének elősegítése.

	Intézkedések (beavatkozási területek)	Fejlesztési besorolás	Melyik cél(ok)hoz járul hozzá ²				
			1.	2.	3.	4.	5.
1.	Gép- és eszközbeszerzés, hozzáadott értéket növelő technológiai fejlesztés (helyi termék / szolgáltatás fejlesztés)	Gazdaságfejlesztés	x			x	
2.	Térségi, települési identitás, valamint a helyi értékek megőrzése (rendezvény)	Közösségfejlesztés		x	x		
3.	Eszközbeszerzés non-profit szervezetek, egyházak számára (kisértékű beszerzés)	Közösségfejlesztés			x		
4.	Okos Falu Program: Stratégia kidolgozása (önkormányzati együttműködés)	Közösségfejlesztés					x

6. sz. ábra: A stratégia céljai és intézkedései

Forrás: LEADER Helyi Fejlesztési Stratégia 2023-2027. 24.o.

Az 1. intézkedés célja a vállalkozások, szolgáltatók termelési fejlesztése. Az intézkedés keretében maximum 20 millió Ft támogatás igényelhető. HFS-ben intézkedésre allokált forrás: 360 millió HUF.

A 2. intézkedésben a fő célcsoport a helyi civil szervezetek, önkormányzatok, egyházak akik közösségi célú rendezvényeiket valósíthatják meg. Az intézkedés keretében maximum 5 millió Ft támogatás igényelhető. Intézkedésre allokált forrás: 52 millió HUF.

A 3. intézkedés keretében a nonprofit szervezetek, egyházak számára maximum 1,5 millió Ft támogatás igényelhető. Intézkedésre allokált forrás: 36 millió HUF.

A 4. intézkedés az un. „soft” típusú projektek megvalósítását támogatja (Okos Falu Program). Az intézkedés a helyi, térségi közösségi élet megújítását, erősítését támogatja nem termelő beruházás típusú tevékenységek formájában. Képzések, rendezvények, tanfolyamok, előadások, ismeretszerző és tudásátadó fórumok szervezésére nyílik lehetőség. Intézkedésre allokált forrás: 15.000.000.- HUF.

A jelen programozási időszakban a tanulmány lezárásáig a következő kiírások jelentek meg:

HACS neve	Helyi felhívás kódja ☺	Helyi felhívás címe	Ervényesség ~	Ervényesség kezdete ☺	Ervényesség vége ☺	Letöltések
Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület	KAP-RD57-103-3-25	Eszközbeszerzés non-profit szervezetek és egyházak számára (kisértékű beszerzés)	Hatályos	2025.06.05		Letöltések...
Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület	KAP-RD57-103-1-25	Gép- és eszközbeszerzés, hozzáadott értéket növelő technológiai fejlesztés (helyi termék / szolgáltatás fejlesztés)	Hatályos, Benyújtás lezárult	2025.06.11		Letöltések...
Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület	KAP-RD57-103-1-25	Gép- és eszközbeszerzés, hozzáadott értéket növelő technológiai fejlesztés (helyi termék / szolgáltatás fejlesztés)	Hatályon kívül	2025.03.06	2025.06.11	Letöltések...

7. sz. ábra: KAP ST eddigi LEADER helyi felhívások

Forrás: <https://e-kerelem.mvh.allamkincstar.gov.hu/enter/kapbongeszo/kapBongeszo.xhtml>

3. ÖSSZEGZÉS

A 2007. évet követő két lezárt Unió tervezési ciklus támogatási adatainak elemzése alapján megállapítható, hogy a vidékfejlesztési program keretében az akciócsoport számára a 2007-2013. közötti nagyságrendileg 3 milliárd Ft decentralizált fejlesztési forrás intézkedésekhez rendelkezésével és a közösség tagjainak jóváhagyásával először készült olyan fejlesztési stratégia, mely nem fejeződött be a koncepció és program elkészültével és jóváhagyásával, hanem a LEADER-HACS akciócsoport cím elnyerésével megkezdődhetett annak decentralizált, helyi döntéseken alapuló megvalósítása is.

A LEADER- Helyi Akciócsoport címét megtartó vidékfejlesztési egyesület – a 2010 után erősen átpolitizált és centralizált viszonyok között - 2014-től a korábbinál kisebb decentralizált LEADER forrással is sikeresen működött. Az EU-EMVA és a vidékfejlesztésért felelős Agrárminisztérium a KAP 2021-es átalakítását követően is preferálja az EU társfinanszírozású LEADER alapú vidékfejlesztési programot.

A helyi fejlesztési stratégiák és az uniós alapokon belüli erőfeszítések koherenciájának biztosítása érdekében kidolgozott LEADER alapú CLLD közös szabályok az Európai Parlament és Tanács 1303/2013. számú Közös előírásokat tartalmazó rendelete²⁵ szellemében a jövőre nézve jelentősebb és integrált források decentralizált hasznosítását teszik lehetővé Zemplén regionális fejlődése érdekében.

A 2028-tól induló következő költségvetési ciklusra vonatkozó jelenlegi tervezet egy új mechanizmust vázol fel előzetesen „Nemzeti és Regionális Partnerségek” néven, amelyet egyetlen „Európai Gazdasági, Területi, Szociális, Vidéki és Tengeri Fenntartható Jóléti és Biztonsági Alap”²⁶ támogatna.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ¹ Zemplén térségi turizmusfejlesztési terv a Magyar Turizmus Rt K+F Igazgatóság megbízásából. Készítette: Dr. Dankó László, Zempléni RVA, Sátoraljaújhely, 2007. (kézirat a THE Könyvtár Repozitóriumban elhelyezve)
- ² 218/2012. (VIII. 13.) Korm. rendelet a járási (fővárosi kerületi) hivatalokról <https://njt.hu/jogszabaly/2012-218-20-22>
- ³ Abaúj Leader Egyesület <https://www.abaujleader.hu/>
- ⁴ Dél-Zempléni Vidékfejlesztési Szövetség <https://www.abaujleader.hu/>
- ⁵ Zempléni Tájak Vidékfejlesztési Egyesület <https://www.zemplenitajak.hu/>
- ⁶ Települések HACS beosztása. <https://umvp.kormany.hu/umvp-hacs-telepuleseklislista#b>
- ⁷ Dankó L. (2008): Leader alapú vidékfejlesztési programok és marketingjük Zemplénben. In.: Marketingkaleidoszkóp 2008. ME Marketing Intézet, Miskolc, pp. 147-175.
- ⁸ A TANÁCS 1698/2005/EK RENDELETE az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005R1698&from=NL>
- ⁹ A Vidékfejlesztési Programról. <https://www.palyazat.gov.hu/programok/videkfejlesztesi-program>
- ¹⁰ LEADER/CLLD explained. https://ec.europa.eu/enrd/leader-clld/leader-toolkit/leaderclld-explained_en.html
- ¹¹ A közös agrárpolitika: 2023–2027. https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hu
- ¹² Magyarország KAP Stratégiai Terve https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/98026bcc-711c-465f-9db2-1ff3d615f5b9_hu?filename=csp-at-a-glance-hungary_hu.pdf
- ¹³ Dankó L. (2020): LEADER alapú vidékfejlesztés és támogatása társadalmi marketing eszközökkel Zemplénben. In.: Berkó P.-Pátkó Gy.-Fazekas Cs. (2000): Te mit tettél hozzá? II. MTA-MAB, Miskolc, pp.204-206. ISBN: 9786158174305
- ¹⁴ Dankó L. - Ogár Z. (2014a): LEADER alapú vidékfejlesztés és támogatása társadalmi marketing eszközökkel In.: Marketingkaleidoszkóp 2014. Miskolc, ME. Marketing Intézet, Miskolc, pp. 101-120.

- ¹⁵ Dankó L.(2013): Vidékfejlesztés Zemplénben 2007-13. szakértői tanulmány, ZTVE, Tolcsva (a kézirat a THE Könyvtár Repozitóriumában elhelyezve).
- ¹⁶ Dankó L. - Ogár Z.(2014b): A 2007-13. évi Zempléni Vidékfejlesztési Program eredményeinek értékelése. In.: Marketingkaleidoszkóp 2014. Miskolc, ME. Marketing Intézet, Miskolc, pp. 149-168. A 2007-13. évi Zempléni Vidékfejlesztési Program eredményeinek értékelése
- ¹⁷ CLLD eszköz megvalósításának kiadványa. <https://www.palyazat.gov.hu/kozlemenyek/megjelent-a-kzssgvezrelt-helyi-fejlesztsek-clld-kiadvny>
- ¹⁸ Az Európai Parlament és Tanács 1303/2013 számú Közös előírásokat tartalmazó rendelete az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra, a Kohéziós Alapra, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapra és az Európai Tengerügyi és Halászati Alapra vonatkozó közös rendelkezések megállapításáról... (EU) 32–35. cikke. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303>
- ¹⁹ Erdős T.(2022): A Sárospataki Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégia turisztikai vonatkozásai. In.: Dankó L. (szerk.) Sárospataki turizmusfejlesztési tanulmányok 2022. SKTE, Sárospatak, pp. 44.-58.
- ²⁰ ZTVE Munkaszervezete (2018): LEADER Helyi Fejlesztési Stratégia 2014-2020. https://www.zempenitajak.hu/2015_hfs_dokumentumtar_elemei/HFS_2018/01_Zempeni_Tajak_HFS_20181214_ver2.pdf
- ²¹ Magyarország 2014–2020. évi Vidékfejlesztési Programjának adatlapja. https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/c07e2021-6b7e-40cc-9d79-e643ec7d4168_hu?filename=rdp-factsheet-hungary_hu.pdf
- ²² az elemző táblák forrása: ZTVE támogatás és forráskövetés adatbázisa
- ²³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/2220 rendelete (2020. december 23.) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) és az Európai Mezőgazdasági Garanciaalapból (EMGA) 2021-ben és 2022-ben nyújtandó támogatásokra vonatkozó egyes átmeneti rendelkezések megállapításáról. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32020R2220>
- ²⁴ ZTVE Munkaszervezete (2023): A 2023-2027 LEADER Helyi Fejlesztési Stratégia. https://www.zempenitajak.hu/hfs_2023_elemei/HFS_2023-2027_ZempeniTajak_20230926_Final.pdf
- ²⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1303>
- ²⁶ A jövő prioritásaihoz igazodó dinamikus uniós költségvetés - A 2028-2034-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keret [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0570R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0570R(01))